

A SOFIA LARGO PROJEKT

VINDUS MELINDA

Szófiában évről évre újabb régészeti leletek és épületek kerülnek felszínre a belvárosi építkezések kapcsán, melyek műemléki bemutatásával a nagyközönség számára is elérhetővé és kézzelfoghatóvá válik a múlt. A nyüzsgő európai főváros szívében ugyanis a sárga utcakövek alatt pár méterrel egy másik város, az ókori Ulpia Serdica központjába pillanthatunk és léphetünk be.

FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK

Szófia, Bulgária mai fővárosának területe kiváló földrajzi adottságai – a meleg vizes források, az Európát Ázsiával összekötő legrövidebb út, a termékeny föld és a kiváló klíma – miatt az őskortól fogva lakott. A város a Szófia-medence déli szélén helyezkedik el, melyet dombok és hegyek vesznek körül. Természetes határai északon a Stara Planina és a több irányban húzódó Bolgár-középhegység, melynek legmagasabb tagja a várost délnyugatról határoló Vitosa. A medencét a délről érkező és északi irányban továbbhaladó Iszker, az ország legnagyobb folyója választja ketté. A város belső területét négy patak szeli keresztül, melyek a Vitosa lejtőin fakadnak és az Iszkerbe futnak bele.

A MÚLT – SERDICA ALAPÍTÁSA ÉS A RÓMAI URALOM

A mai Szófia területén az első várost, Serdicát a Serdi nevű trák törzs leszármazottai alapították. I. e. 339-ben a makedón II. Philipposz (i. e. 356–336), majd fia, Nagy Sándor (i. e. 336–323) leromboltatta. Az újjáépített település i. e. 29–28-ig tudta megőrizni függetlenségét, amikor Marcus Lucinius Crassus elfoglalta és Thracia provincia néven a Római Birodalomhoz csatolta. Marcus Ulpius Traianus császár (98–117) uralkodása alatt vált virágzó várossá, aki önnön örök dicsőségét hirdetve Ulpia Serdicának nevezte el; ennek emlékét őrzi a város mai címere is (1. kép).¹

Ulpia Serdica két részből állt és négy kaputoronnyal ellátott erődfal vette körül (2. kép). Ebből a korszakból származnak a mai városközpontban található legrégibb római építészeti emlékek (3. kép): a városfal, a városkapuk, a fürdők, a csatornahálózat, a középületek, a templomok, az amfiteátrum maradványai. Fénykorát Nagy Constantín (306–337) uralkodása alatt élte a város, amikor a császár ide helyezte át székhelyét és több éven keresztül innen kormányzott. A hagyomány neki tulajdonítja a „Serdica lesz az én Rómám” kijelentést. Az uralkodó hatalmas építkezéseket, bővítéseket irányzott elő.

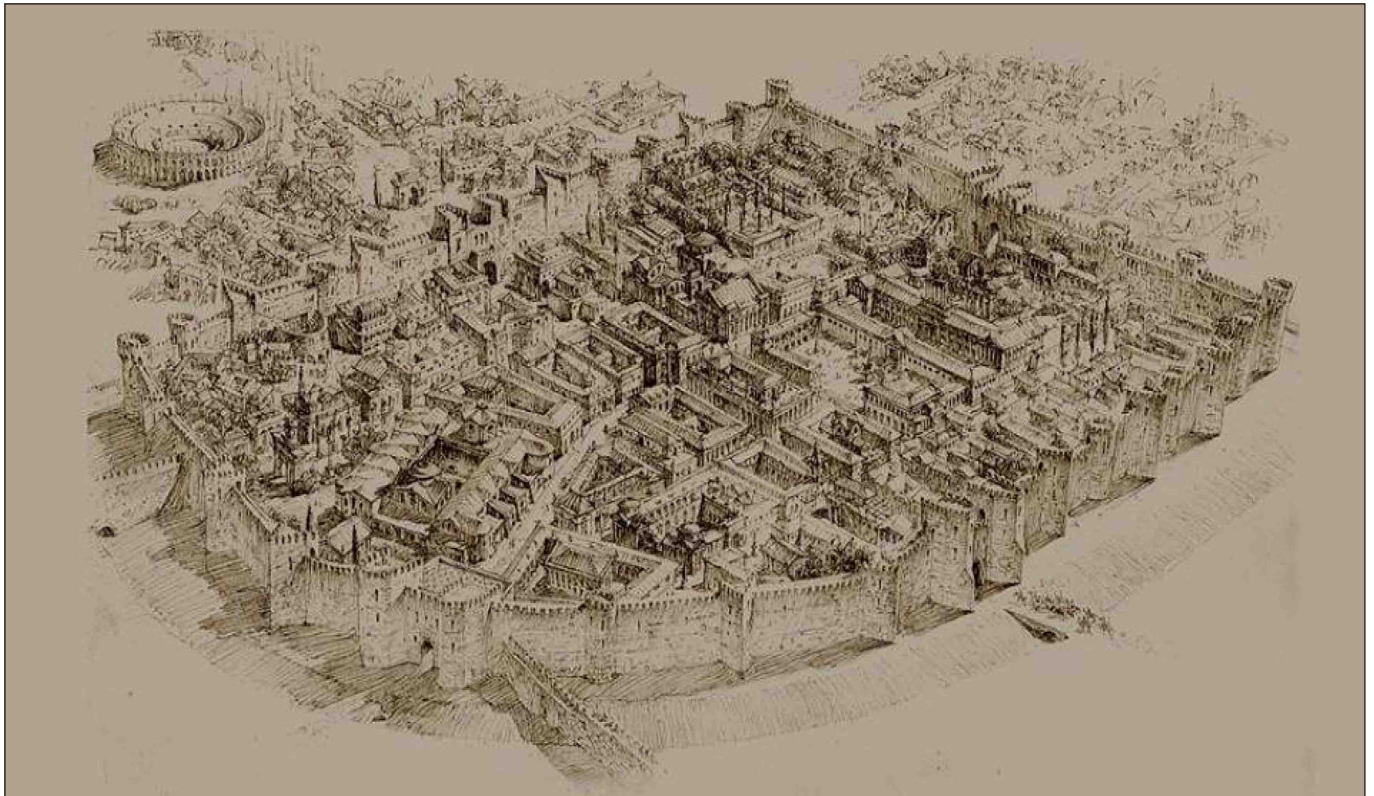
343–344-ben itt ülésezett a serdicai zsinat, amelyen az akkori keresztény világ vezetői képviseltették magukat. Bár római uralom alatt áll, a sok kisázsiai bevándorló és a közigazgatási rendszer arra enged következtetni, hogy a város ekkorra már inkább görög jelleget öltött. A Római Birodalom kettéosztásakor Bizánc fennhatósága alá került és a Triaditz („hegyek között levő”) nevet kapta.

A városközpontot ért 1944-es bombatámadás következtében kerültek felszínre azok a romok, melyek feltárását az új épületek (Sheraton hotel, CUM áruház, minisztertanács épülete, köztársasági elnöki hivatal) építése tette szükségessé.

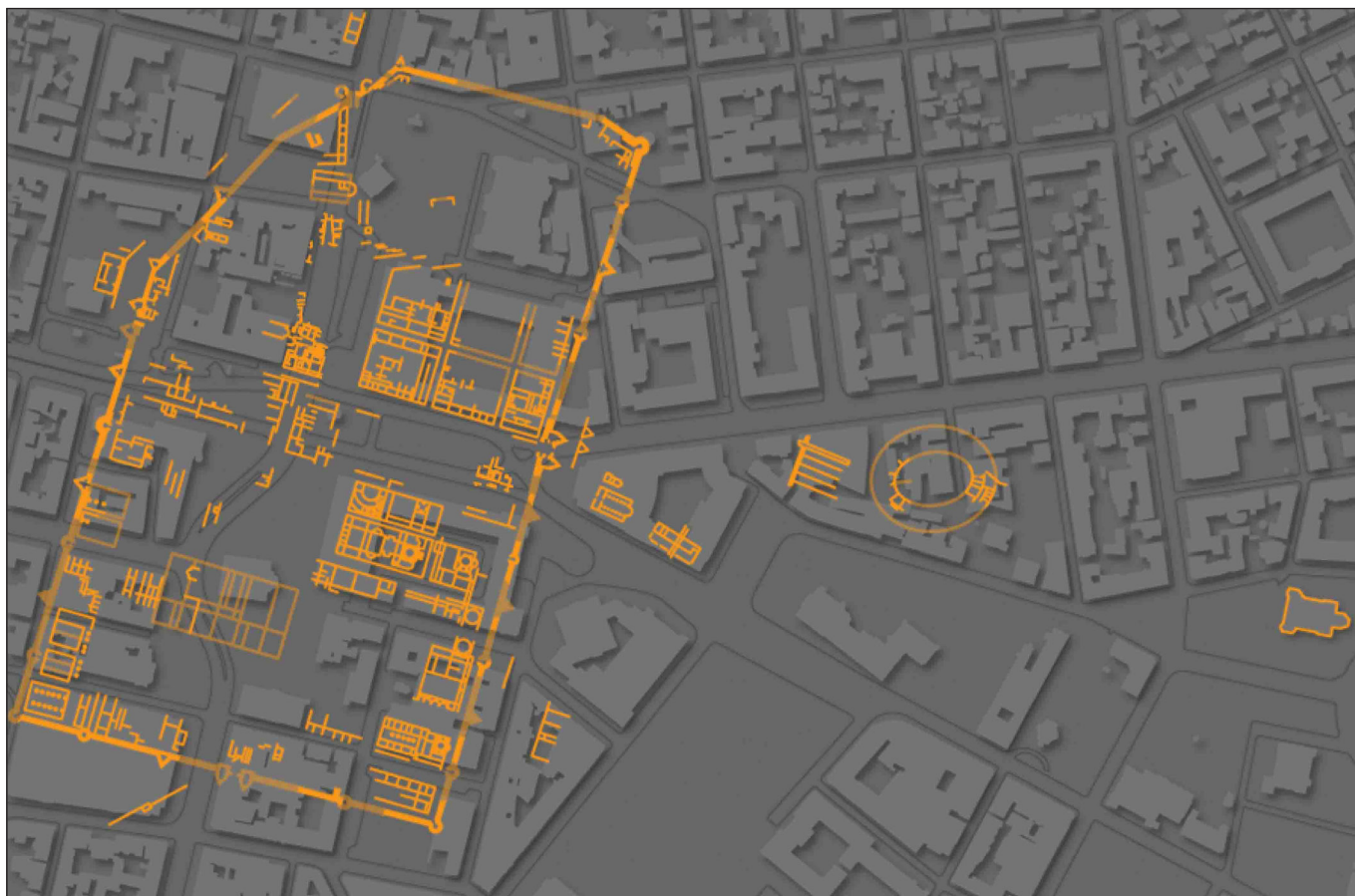
¹ Szófia címerpajzsának közepén egy ágaskodó oroszlánt, az erő és a hatalom jelképét, a jobb felső mezőben Serdica városának megszemélyesített alakját, a bal felső negyedben a városnak nevet adó Szent Szófia bazilika képét, a jobb alsóban a Vitosa hegységet, a bal alsóban pedig a gyógyítás istenének, Asklepios (Apollo Medicus) szentélyét láthatjuk.

1. kép: Szófia városának címere a Vásárcsarnok homlokzatán (fotó: Vindus Melinda, 2007)

2. kép: Ulpia Serdica római kori rekonstrukciós rajza (forrás: <http://ulpiaserdica.com>)

3. kép: Ulpia Serdica feltárt maradványai a mai úthálózattal és beépítéssel (forrás: <http://ulpiaserdica.com>)²

A JELEN ÉS A JÖVŐ

2007-ben létrehozták a nonprofit alapon működő Ulpia Serdica Alapítványt³ annak apropóján, hogy a 2004-ben Szófia belvárosában egy szállodaépítés közben megtalált római amfiteátrum nemcsak a műemlékes, régész és építész, de a jogi és politikai szakmában is vitát gerjesztett. Maga a színház több szempontból is különleges, mert két építési fázisát is el tudták különíteni a kutatók, és mert méretei alapján az eddig ismert legnagyobb amfiteátrum a Keletrómai Birodalom területén. Szakmai csatározások után végül az újonnan felépített Arena di Serdica szálló földszintjén az aréna egyhatodát sikerült megőrizni és láthatóvá tenni az érdeklődők számára.

Az Ulpia Serdica Alapítvány fő célja, hogy az újonnan és régebben feltárt és helyrehozható emlékek modern városi kontextusba való integrálását elősegítse. Ehhez széles partnerhálózatot alakított ki mind hazai, mind külföldi kulturális szervezetekkel, s ez a hálózat segít feltárni és bemutatni a nyilvánosságnak a város kulturális örökségét, amely nemcsak a bolgár nemzeti, hanem a közös európai identitást is szimbolizálja. Kulturális menedzsment keretében a kulturális minisztérium, az önkormányzat, a Régészeti Múzeum és a Bolgár Tudományos Akadémia bevonásával folyamatos kommunikációt folytatnak az együttműködő külföldi kollégákkal: előadásokat tartanak a régészeti eredményekről, a rekonstrukciós lehetőségekről, a műemlékek turizmusba való integrálásáról, nyílt vitafórumokat szerveznek tudományos szakemberek és újságírók részvételével, valamint projektek kidolgozásával próbálnak nemzeti és nemzetközi finanszírozást találni. Az alapítvány munkájának beágyazottságát segítő, csatlakoztak az Európai Unió által támogatott „Élethosszig tartó tanulás” és „Leonardo da Vinci” programokhoz. 2009-ben közös projektet

² Egy várostervezőkből és építészekből álló csapat a szófiai önkormányzat támogatásával egy kulturális program keretében kitűnő honlapot hozott létre, mely bemutatja az ókori római város ma is elérhető emlékeit (<http://ulpiaserdica.com>). Történeti leírások, feltárási fotók, alaprajzok segítségével, korabeli és mai térképek összevetésével tájékozódhatunk térben és időben

³ <http://www.ulpiaserdica.org>.

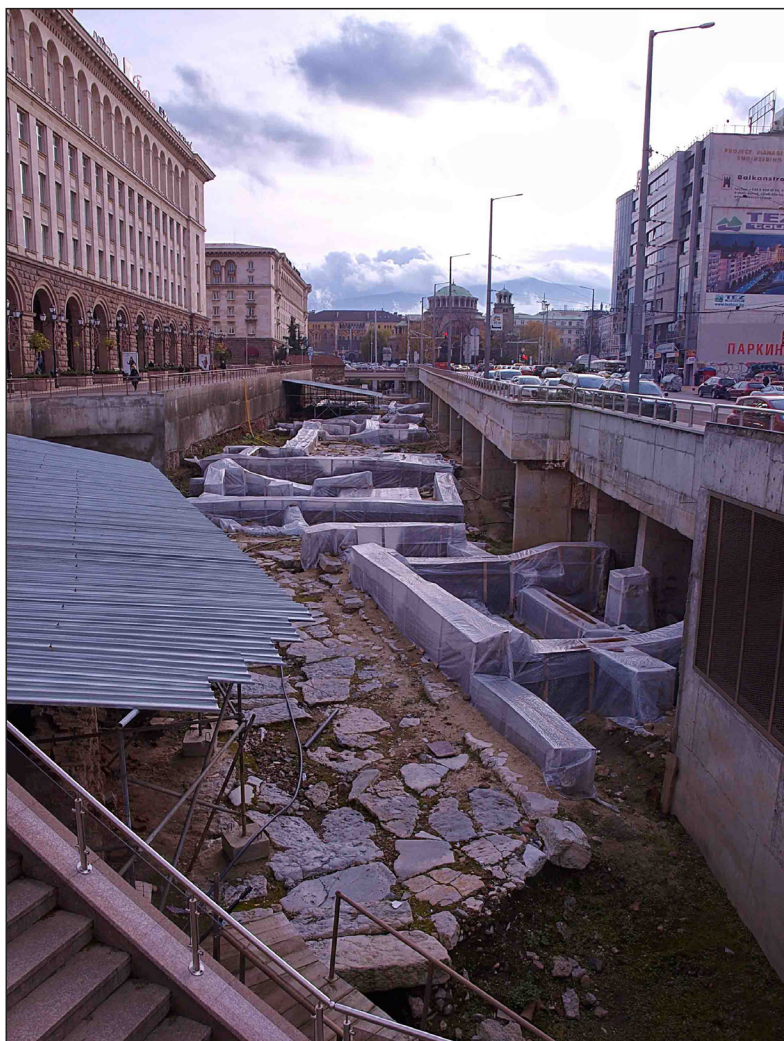
Vindus Melinda • A Sofia Largo projekt

szerveztek az 1995-ben létrehozott Nemzeti Kulturális és Történelmi Városok és Tájak Tanácsával (*Le conseil national des Villes et Pays d'Art et d'Histoire*), amely felügyeli és segíti az érintett városok építészeti politikáját.

2010-ben a város központjában folytatott metróépítés közben előkerült Ulpia Serdica két fő útjának, a Decomanusnak és a Cargónak a kereszteződése. Ennek a régészeti lelőhelynek a megmentésére hívták életre a Sofia Largo projektet, amelynek keretében kormányzati szinten döntöttek a romemlékek *in situ* megmentéséről, helyreállításáról és bemutatásáról. Majd meghirdették az „Ancient Cultural and Communication Complex Serdica” programot, és egy szabadtéri múzeum („all-out open air”)⁴ kialakítását irányozták elő a metróaluljárójában és közvetlen környékén, melyre a szófiai önkormányzat 6 millió bolgár levát, azaz mintegy 3 millió eurót különített el (4. kép).

Az eredeti tervek szerint 2012-ben adták volna át a területet a nagyközönségnek, a projekt azonban nem zajlott zökkenőmentesen. Totko Stoyanov, a Szófiai Egyetem történelem tanszékének régészprofesszora aggályát fejezte ki a Sofia Largo projekttel kapcsolatban és az elmúlt évek más régészeti helyreállításainak hitelességét illetően, sőt Dr. Mario Ivanov, a Bolgár Tudományos Akadémia régésze és a projekt vezetője is megjegyezte egy interjúban, hogy nem minden a nézeteivel összhangban történt.⁵ A terület átépítése és sorsa évek óta vita tárgyát képezte, az ásások miatt többször is módosítani kellett a szófiai metróhálózat bővítésének tervét. A hatóságok a kulturális turizmus és abból befolyó bevétel nem titkolt reményében döntöttek a romok megőrzése mellett. Az projektet elejétől végéig fokozott figyelem kísérte.⁶ Több éves csúszással végül 2016-ban adták át az új bemutatóközpontot.

A látogatók az rekonstruált római úton léphetnek be Szófia egykori központjába, melynek egy részét szabad ég alatt hagyták, míg a minisztérium felé eső oldalon három impozáns méretű üvegkupolával fedték le. Az aluljáróban és a metrómegállóban kiállítási vitrinekben nézhetők meg az ásások során előkerült leletek, melyeket rengeteg térkép, információs tábla tesz értelmezhetővé a laikusok számára nemcsak bolgár, de angol nyelven is. A metróból feljőve az állomás talán leglátványosabb eleme az északi oldalon lévő ókeresztény bazilika apszisának ívelt oldalfala, valamint ettől jobbra egy lakóház fából készült falainak maradványai, melyet üvegpadról keresztül tettek bemutatathatóvá.

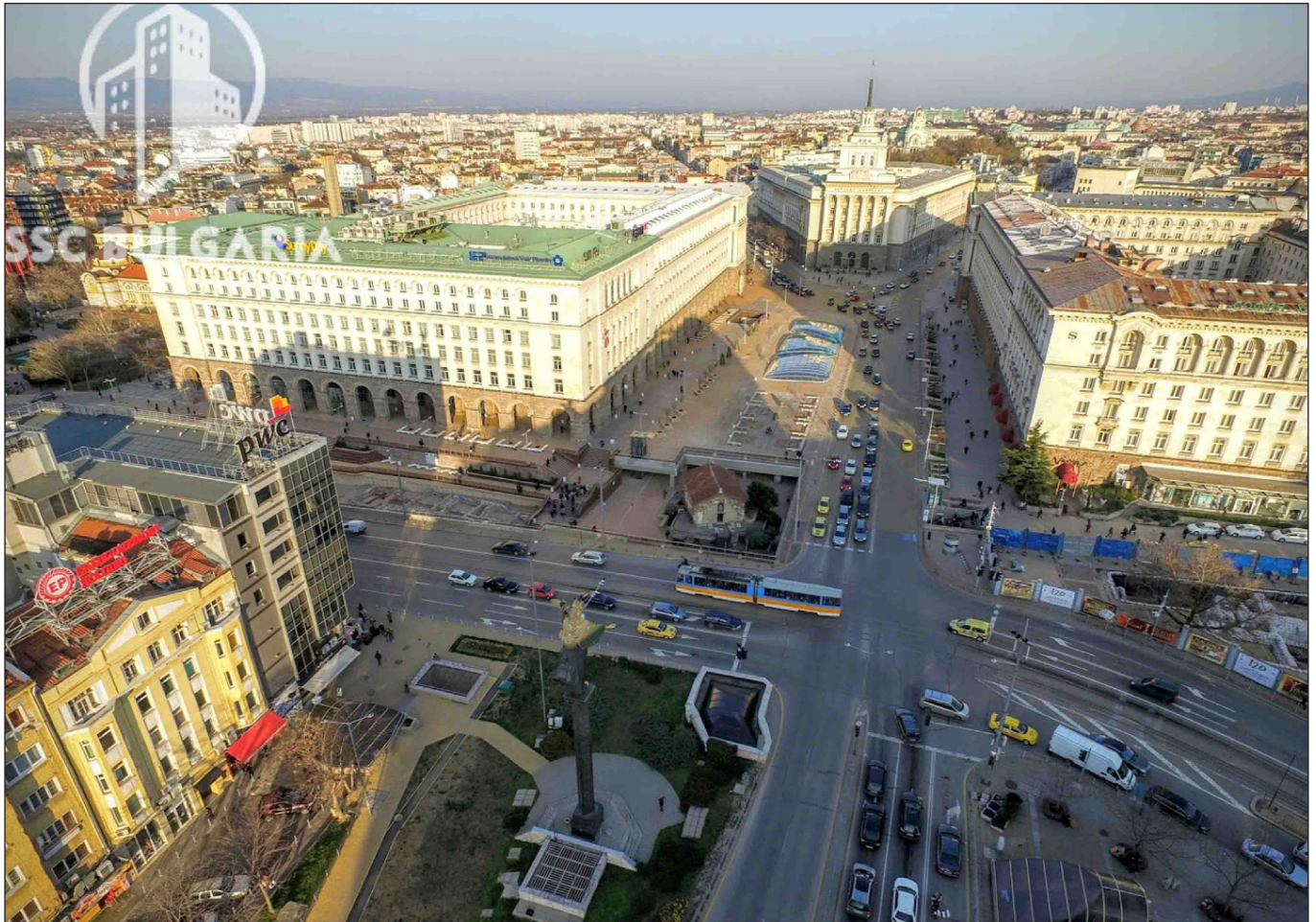

4. kép: A római út és a részben rekonstruált római falak a leendő szabadtéri múzeum területén (fotó: Vindus Melinda, 2014)

⁴ <http://archaeologyinbulgaria.com/2015/04/08/bulgaria-to-complete-sofia-largo-open-air-museum-of-ancient-serdica-by-fall-2015/>

⁵ <http://www.dnes.bg/obshtestvo/2015/10/14/tuhlite-na-largoto-ne-sa-problem-rimski-standart-sa.279695>

⁶ A feltárásokat és az építkezést drónfelvételekkel is nyomon lehetett követni: <http://www.nhlv.net/playlist/ulpia-serdica-antichna-serdika/PLHc-fdhVvPeojlXea-rROJjxL5V2d5-T7>.

5. kép: A bemutatóközpont (forrás: <http://www.skyscrapercity.com>)⁷

A megnyitón elhangzottak szerint a részleges helyreállítások 16 millió levára rúgtak, mintegy 8 millió euróra, melyet részben uniós támogatásból finanszíroztak. A polgármester nyilatkozatából az is kiderült, hogy a közeljövőben további ásatásokat szeretnének folytatni, valamint szándékukban áll bővíteni és továbbfejleszteni a komplexumot.⁸

AJÁNLOTT IRODALOM

Андрей Аладжов – Илияна Борисова-Кацарова – Снежана Горянова
Западната порта на Сердика. Археологически разкопки 2011/2012. София, 2012. http://sofiamuseum.bg/wp-content/uploads/2012/06/West_Gate-Zap.porta_.pdf

Сердика 1–2. Археологически проучвания и материали. София: Българска Академия на науките, Т. 1, 1964; Т. 2, 1989.

ВЕСЕЛИНА ВАЧКОВ

Сердика е моят Рим. София: Тангра ТанНакРа, 2012.

⁷ <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1390954&page=7>

⁸ <http://archaeologyinbulgaria.com/2016/04/21/bulgarias-capital-sofia-opens-much-criticized-open-air-museum-of-ancient-roman-city-serdica/>